

Процесът TUNING и подготовката на обучението по ерготерапия в Русенския университет

Лилия Тодорова

The TUNING process and the development of Occupational Therapy education at the University of Rousse: The paper presents the process of developing a 4-year Bachelor programme in Occupational Therapy at the University of Rousse based on the Tuning methodology. The establishment of Occupational Therapy as a profession and education in Europe is described. The Tuning methodology and its incorporation in Occupational Therapy education led by the European Network of Occupational Therapy in Higher education (ENOTHE) and the Council of Occupational Therapists for the European Countries (COTEC) are presented.

Key words: quality of education, Tuning, Occupational Therapy.

“Медицината има за цел да лекува заболяванията, а ерготерапията – да предотврати и ограничи загубата на способност, произтичаща от тях” (Мери Райли).

ВЪВЕДЕНИЕ

Ерготерапията възниква като здравна професия в началото на 20 век под влияние на зараждащите се идеи за моралните и хуманитарни аспекти от лечението на лица с умствени и психически заболявания. Първото обучение в Европа е разкрито през 1930г. в Англия, а сега европейските висши училища годишно дипломират около 10 000 ерготерапевти в над 320 образователни институции. Ерготерапията е една от най-бързо разрастващите се професии – в Европа работят около 110 000 специалисти (над 50% ръст за последните 5 години и около 70 новоразкрити програми). По данни на Съвета на ерготерапевтите от европейските страни (COTEC) на 100 000 жители се падат средно 22 практикуващи специалисти.

В Европейския съюз професията е регулирана съгласно Общосистемна директива 89/48/ЕЕС за признаване на професионалните квалификации, национални регулаторни механизми и професионална регистрация. В професионален и образователен аспект тя е на подчинение на министерствата, отговорни за здравеопазването, труда, социалната политика и образованието.

Проектът *Tuning Educational Structures in Europe* стартира през 2000 год. в светлината на Болонския процес и цели създаването на интегрирано европейско образователно пространство на основата на единното европейско икономическо пространство [6,7]. Наименованието Tuning отразява стремежа на образователните институции за установяване на общи допирни точки, а не за уеднаквяване на програмите и създаване на единни унифицирани учебни планове. От първостепенно значение за проекта са разнообразието, независимостта и автономността на университетските програми.

В рамките на проекта е разработена методология за осигуряване на съпоставимост, сравнимост и прозрачност на обучението, в която крайните резултати се представят чрез съвкупност от компетенции, представляващи динамично съчетание от знания, умения и отношение, които студентът трябва да придобие хода на учебния процес. Тя включва 5 основни направления:

1. Общи компетенции.
2. Специфични компетенции за различните предметни области.
3. Система за трансфер и натрупване на кредити (ECTS).
4. Методи на преподаване, заучаване и оценяване.
5. Осигуряване качество на учебния процес (предимно на вътрешно-институционално ниво).

Европейската мрежа по ерготерапия във висшето образование (European Network of Occupational Therapy in Higher Education, ENOTHE) е създадена през 1995г. по инициатива на Съвета на ерготерапевтите от европейските страни (COTEC) с цел поддържане на европейски стандарти и качество на ерготерапевтичното образование, взаимно признаване на дипломите, въвеждане на системата за трансфер на кредити (ECTS), стимулиране на продължаващо обучение и подкрепа на висши училища предимно от Централна и Източна Европа, които желаят да разкрият програма по ерготерапия [2]. По инициатива на ENOTHE и COTEC ерготерапията бе включена като предметна област в третата фаза на Tuning проекта, което осигури възможност професията и отделните образователни програми да бъдат описани по уникален и същевременно съизмерим начин. Създадена бе работна група за разработване на специфични компетенции и характеристика на обучението по ерготерапия в Европа. Голям брой университетски преподаватели, студенти и практикуващи ерготерапевти участваха в тяхното обсъждане на срещите на двете организации в периода 2003 – 2005г., както и в Интернет. От декември 2005 до март 2006 бе проведен консултационен процес с представители на работодатели и клиенти от 20 страни. В резултат от тази тригодишна дейност са разработени два документа: Характеристика на обучението по ерготерапия в Европа [5] и Специфични компетенции по ерготерапия [4], които от април 2006 г. са поместени в уеб-страницата на проекта.

От 2003г. РУ “Ангел Кънчев” е член на ENOTHE и има представител в борда/вицепрезидент на мрежата, който е и член на работната група по проекта Tuning. По този начин университетът получи уникалната възможност да участва активно в Tuning процеса като приложи на практика неговата методология при подготовката за разкриване на специалност Ерготерапия.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Проектът Tuning отчита нарастващия интерес към качествено обучение, което е в основата на изграждането на единно Европейско пространство във висшето образование. Един от приоритетите на проекта е насърчаване и разработване на подходящи средства за подобряване на качеството, което се изразява в непрекъснат стремеж към усъвършенстване на дизайна и организацията на учебния процес по различните специалности.

Подготовката за обучение по специалност Ерготерапия в РУ “Ангел Кънчев” беше извършена в периода 2003–2005 г. по проекта “Улесняване участието на млади хора с увреждания в разрастваща се Европа” (JAP Youth no. 113161-JA-1-2003) с участието на три румънски, един унгарски и два български университета. Неговата цел беше обучение на преподаватели, утвърждаване на професията и развитие на висше образование по специалност Ерготерапия, което е принос към социалната реформа по отношение на хората с увреждания. Двама преподаватели за Русенския университет преминаха пълен курс на обучение, проведено от изявени преподаватели от водещи европейски университети.

Подготовката на специалността беше проведена в съответствие със стъпките/етапите за конструиране на програма, разработени през първата фаза на проекта Tuning [6] :

- осигуряване на необходимите ресурси;
- проучване на необходимостта от специалността чрез консултации със заинтересовани лица;
- точно и ясно дефиниране на образователно-квалификационната степен;
- определяне на крайните резултати от обучението, представени във вид на общи и специфични компетенции;
- разработване и описание на учебното съдържание (знания, умения и отношение) и тяхното структуриране във вид на модули и кредити;

- подбор на подходящи методи за преподаване, заучаване и оценяване с цел успешна реализация на планираните резултати;
- изграждане на система за оценка и осигуряване на качество на обучението.

РЕЗУЛТАТИ

В резултат от тригодишните системни усилия са създадени предпоставки за високо ниво на учебния процес, подготовка на качествени специалисти и тяхната успешна реализация. Решението за разкриване на обучение по специалност Ерготерапия е обсъдено и гласувано от Академичния съвет на 17.01.2006 г.

Ресурсна осигуреност на учебния процес

- *Кадрово осигуряване*

Ерготерапията има холистичен подход към човека и неговото обкръжение и изисква познания от различни области, което съответства на широкообхватния профил и кадровия потенциал в Русенския университет. В организацията на учебния процес участват преподаватели от различни катедри, основно “Кинезитерапия” и “Педагогика, психология и история”. Проведена е среща на преподавателския екип с Nanpeke van Bruggen, изпълнителен директор на ENOTHE, на която са обсъдени необходимостта и възможностите за информационно осигуряване и допълнителна подготовка на преподавателския състав. Основната отговорност за специалните дисциплини е възложена на двамата обучени по проекта преподаватели. Предвижда се участие и на други специалисти (кинезитерапевти, психолози, педагози, социални работници) след допълнителна квалификация.

Членството на РУ в ENOTHE осигурява широк кръг контакти и възможности за международно сътрудничество с европейски висши училища с трайни традиции и постижения в ерготерапевтичното образование. Университетът участва в подготовката на интензивна програма за социално приобщаване на хора с увреждания и в напреднала възраст съвместно с Балтийските държави, Холандия, Англия, Испания и Турция. Един от основните фактори за осигуряване високо качество на учебния процес е пълноценното използване на възможностите за преподавателска и студентска мобилност по програмата Еразъм, за която РУ има подписано двустранно споразумение с Hogeschool van Amsterdam и е в процес на договаряне на други с висши училища, членуващи в ENOTHE.

- *Осигуряване на материална база за обучението*

За провеждане на теоретичната подготовка има подходящи условия в учебните зали, ползвани от специалност Кинезитерапия. По-голямата част от практическото обучение ще бъде базирана в институции и организации за хора с увреждания и в неравностойно положение, за което са постигнати договорености с център “Милосърдие” към католическата организация Каритас, домовете за младежи и девойки “Райна Гатева” и “Димитър Басарбовски”, Дом за медикосоциални грижи за деца, сдружение Хуманитас, РАЛИЗ и др. Необходими са още работилница с основни дърводелски и шивашки инструменти и помещение с адаптирано оборудване, които ще бъдат изградени с помощта на допълнителни източници на средства и дарения.

Осигурени са инвалидни колички, столове, проходилки и други технически помощни средства, безвъзмездно предоставени за учебния процес от Регионалната дирекция за социално подпомагане.

Университетската библиотеката разполага със специализирана учебна литература на обща стойност 1150 Евро, част от която е получена по проект (350 Евро), а останалата част е закупена със собствени средства (800 Евро). Осигурен е безплатен достъп до някои от най-реномираните научни списания по ерготерапия – двугодишен абонамент за British Journal of Occupational Therapy и on-line регистрация за Journal of Occupational Science и OTDBASE.

Необходимост от специалността и интерес към нея

Социалноикономическата ситуация в България в последните години и произтичащите от нея масова безработица, обедняване и застаряване на населението пораждаат необходимостта от по-ефективно използване на човешкия и финансов потенциал, което е основна цел на Ерготерапията.

Основният принос на Ерготерапията се изразява във формирането на достъпна и подкрепяща социалноикономическа среда, осигуряваща възможности за пълноценна трудова и личностна реализация на всички граждани в съответствие със специфичните им възможности и потребности. Социалното приобщаване на инвалидизираните лица е сред съществените приоритети в европейската социалната политика в процеса на интеграцията на България в Европейския съюз. Тя допринася и за реформата в социалния сектор чрез изместване на медицинския модел в социална посока, както и за осигуряване на равни права и равни отговорности за всички български граждани.

Мястото и ролята на ерготерапевтите в екипа за комплексна рехабилитация са дефинирани в Националната стратегия за равни възможности за хората с увреждания (2003г.). Като професията ерготерапията беше включена в Националния класификатор на професиите в България (декември, 2005г.), но до този момент в България все още няма академично обучение и подготвени специалисти.

Необходимостта от такива специалисти в регионален и национален мащаб беше проучена на голям брой срещи и семинари с потенциални клиенти на ерготерапевтичното обслужване, бъдещи работодатели, както и с представители на областната и общинската управа, които единодушно подкрепиха идеята на университета за разкриване на обучение по ерготерапия и декларираха готовност за сътрудничество. Проведени са няколко срещи и се поддържат редовни контакти с МОН, МТСП и МЗ за официално признаване на образованието и осигуряване на възможности за професионална реализация.

Основните потребителски групи на ерготерапевтичното обслужване са:

- деца с увреждания и специфични образователни потребности с цел приобщаването им в масовото образование;
- хора с трайно намалена работоспособност най-често в резултат от неврологични заболявания, от които мозъчно-съдовата болест заема първо място по социална значимост в България;
- лица с умствени и психични отклонения, които на този етап формират контингента с приоритетно значение у нас;
- хора в напреднала възраст при нарастващата тенденция за застаряване на населението;
- лица в социално неравностойно положение.

Приносът за университета се изразява в по-ефективно използване на наличната материална база и преподавателски състав, разширяване на профила от специалности и осигуряване на нови интереси и възможности за учащите се.

Професионален профил

Професионалният профил е описан в два документа:

- *квалификационната характеристика* на специалността, която представлява съществен елемент от учебната документация. В нея са дефинирани квалификационните изисквания – висше образование с образователно-квалификационна степен “бакалавър” и срок на обучение 4 години. Крайните резултати са представени чрез общи и специфични компетенции, които студентите трябва да придобият в хода на обучението. Тя съдържа и кратко описание на модулите от учебния план, практическото обучение и дипломирането.

- *професионална (длъжностна) характеристика* – тя е изготвена по искане на МТСП във връзка с включването на ерготерапията в Националния класификатор на професиите в България. В нея подробно са описани професионалните възможности и задължения на ерготерапевтите и подходящите за тях работни места.

Крайни резултати от обучението

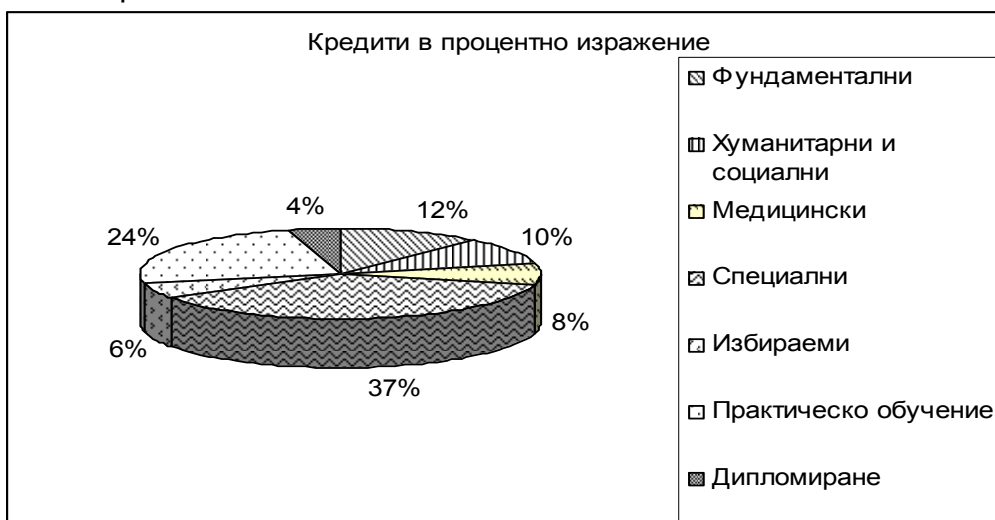
Tuning методологията разграничава резултатите от обучението и компетенциите, които студентът трябва да придобие с цел да диференцира участието на академичния състав и студентите в учебния процес. Очакваните резултати се формулират от преподавателите и се използват при определянето на кредитите, докато компетенциите се придобиват от студента чрез различните дисциплини.

Крайните резултати от обучението по ерготерапия са изразени в придобиване на следните *компетенции*:

- *Общи компетенции (преносими умения)* – способност за анализ, синтез и практическо приложение на знанията, умения за организиране и планиране, езикова култура, чуждоезикови знания и компютърна грамотност, способност за непрекъснато професионално усъвършенстване и работа в екип, зачитане на различията и културното разнообразие.
- *Специфични компетенции* – в областта на ерготерапевтичните знания, ерготерапевтичния процес и професионалното мислене, професионалните и партньорски взаимоотношения, професионалната автономия и отговорност, за научноизследователска и развойна дейност, за мениджмънт и промоция на ерготерапията.

Дизайн на учебния план

Учебният план е разработен от комисия, създадена със заповед на Ректора с активното участие на г-жа Hanneke van Bruggen в съответствие с европейските стандарти, изискванията на Световната федерация на ерготерапевтите (WFOT), Болонската декларация и системата за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища, националните нормативни документи и процедурните правила на Русенския университет. Той е приет от Академичния съвет с Решение №2.8./11.04.2006г. Структурата на учебния план по блокове учебни дисциплини е представена на фиг. 1.

Фигура 1. Структурата на учебния план в кредитното изражение на блоковете учебни дисциплини.

Методи за преподаване, заучаване и оценка на знанията

Технологията на обучение е от решаващо значение за успеваемостта на програмата, което гарантира качеството на учебния процес. Подборът на методи за преподаване и заучаване има за цел пълноценно и активно участие на студентите,

което се постига чрез преобладаващ дял на практическото (57%) пред теоретичното обучение (43% за лекции и семинарни упражнения).

Като основни методи на преподаване са предвидени интерактивни лекции и презентации, дискусии, поставяне на проблеми, семинари и практически занятия в учебна зала и в реални условия (центрове и др.).

Самостоятелната подготовка на студентите е организирана под формата на обзор на научна литература, самостоятелно разработване и провеждане на проекти, самооценка и осмисляне на собствените постижения, решаване на проблеми с нарастваща сложност, груповата работа, презентации и др.

Оценяването е базирано основно на активните форми на обучение – курсови работи, презентации, демонстрирани умения, дневници от стажове, както и чрез традиционните устни и писмени изпити.

Система на насърчаване и оценка на качеството

Оценката на качеството има решаващо значение и влияние в началните етапи от обучението. В Русенския университет е изградена система за качество на образованието, която ще бъде използвана за получаване на обратна информация при управлението, планирането и контрола върху качеството на обучението. Основен критерий в стремежа към непрекъснато усъвършенстване на учебния процес е мнението на студентите и бъдещите потребители на кадри и услуги, което системно ще бъде проучвано чрез провеждане на анкети и дискусии.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на подготовката на Русенския университет за разкриване на обучение по специалност Ерготерапия налага следните изводи:

1. Ерготерапията е професия със значим обществен принос към социално икономическите потребности, поле за развитие и място на пазара на труда в България.
2. Приложението на методологията на проекта Tuning в Русенския университет допринесе за създаването на необходимите предпоставки за провеждане на учебен процес, който отговаря на съвременните тенденции и изисквания за високо качество в Европейското пространство за висше образование.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Болонски процес в България, Национален семинар на съветниците по Болонския процес в България, 9 юни 2005 г., София
- [2] Kantartzis S., Ness N.E. (2006) The Experience of Introducing Tuning to a Health Profession (draft article for the first Tuning journal).
- [3] Generic Competences: <http://www.tuning.unideusto.org>
- [4] Subject Specific Competences – Occupational Therapy
- [5] Summary of Outcomes – Occupational Therapy
- [6] Tuning Educational Structures in Europe: Final Report Pilot Project – Phase 1: <http://www.tuning.unideusto.org>
- [7] Tuning Educational Structures in Europe: Final Report Pilot Project – Phase 2:

За контакти:

Гл.ас. Лилия Тодорова, Катедра “Кинезитерапия”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Тел.: 082 821 993, E-mail: litod@ru.acad.bg